

ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ

ΠΡΩΤΟ ΤΜΗΜΑ

ΥΠΟΘΕΣΗ ΛΙΑΚΟΠΟΥΛΟΥ κατά της ΕΛΛΑΔΟΣ

(Προσφυγή υπ' αριθ. 20627/04)

ΑΠΟΦΑΣΗ

ΣΤΡΑΣΒΟΥΡΓΟ

24 Μαΐου 2006

*Η παρούσα απόφαση θα καταστεί οριστική
υπό τις οριζόμενες στο άρθρο 44 § 2 της Συμβάσεως προϋποθέσεις.
Ενδέχεται να τύχει βελτιώσεων ως προς τη μορφή.*

Στην υπόθεση Λιακοπούλου κατά της Ελλάδος

Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (Πρώτο Τμήμα),
συνεδριάζον σε τμήμα, στη σύνθεση του οποίου μετέχουν οι δικαστές :

Λ. ΛΟΥΚΑΪΔΗΣ, Πρόεδρος,

Κ.Λ. ΡΟΖΑΚΗΣ,

F. TULKENS,

E. STEINER,

K. HAJIYEV,

D. SPIELMANN,

S.E. JEBENS,

και ο S. NIELSEN, *Γραμματέας του Τμήματος*.

Αφού διασκέφτηκε σε συμβούλιο στις 4 Μαΐου 2006.

Εκδίδει την ακόλουθη απόφαση, η οποία υιοθετήθηκε κατά την ως άνω ημερομηνία:

ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ

1. Η υπόθεση εισήχθη δυνάμει της (υπ' αριθ. 20627/04) προσφυγής, την οποία κατέθεσε κατά της Ελληνικής Δημοκρατίας η Ελληνίδα υπήκοος Σοφία Λιακοπούλου («η προσφεύγουσα»), η οποία προσέφυγε ενώπιον του Δικαστηρίου στις 3 Ιουνίου 2004 δυνάμει του άρθρου 34 της Συμβάσεως για την Προάσπιση των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και των Θεμελιωδών Ελευθεριών («η Σύμβαση»).

2. Η προσφεύγουσα εκπροσωπείται από τη Δικηγόρο Αθηνών Τ. Δ. Αντωνίου. Η Ελληνική Κυβέρνηση («η Κυβέρνηση») εκπροσωπείται από τον πληρεξούσιό της, Υ. Χαλκιά, Πάρεδρο του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους, και τον Ι. Μπακόπουλο, Δικαστικό Αντιπρόσωπο του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους.

3. Στις 10 Μαΐου 2005, το πρώτο τμήμα αποφάσισε να κοινοποιήσει την προσφυγή στην Κυβέρνηση και, δυνάμει του άρθρου 29 § 3, να αποφανθεί ταυτόχρονα επί του παραδεκτού και της ουσίας.

ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΑ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΑ ΠΕΡΙΣΤΑΤΙΚΑ

Ι. ΟΙ ΙΔΙΑΙΤΕΡΕΣ ΠΕΡΙΣΤΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΥΠΟΘΕΣΕΩΣ

4. Η προσφεύγουσα γεννήθηκε το 1919 και διαμένει στην Αθήνα.

5. Με την απόφαση 5104/1984, η Νομαρχία Θεσσαλονίκης προέβη στην απαλλοτρίωση πολλών οικοπέδων εντός της πόλεως, προς διευθέτηση ορισμένων τμημάτων περιφερειακής οδού. Απαλλοτριώθηκε συνολικά έκταση

102,30 τ.μ. ιδιοκτησίας της προσφεύγουσας. Η απαλλοτρίωση έλαβε χώρα υπέρ, αφ' ενός, του Δήμου Θεσσαλονίκης και, αφ' ετέρου, τριών φυσικών προσώπων τα οποία προέβαλλαν ιδιοκτησιακά δικαιώματα για 21, 50, 7,30 και 21,50 τ.μ. αντίστοιχα.

6. Στις 22 Σεπτεμβρίου 1997, το Πρωτοδικείο Θεσσαλονίκης προσδιόρισε την προσωρινή τιμή μονάδος αποζημιώσεως σε 120.000 δραχμές (352 ευρώ) το τετραγωνικό μέτρο. Προσδιόρισε επίσης αποζημίωση για τα επικείμενα (απόφαση 25626/1997).

7. Στις 20 Απριλίου 1999, η προσφεύγουσα κατέθεσε ενώπιον του αυτού δικαστηρίου αίτηση προκειμένου να αναγνωρισθεί ως δικαιούχος της εν λόγω αποζημιώσεως. Με την απόφαση 33322/1999, το δικαστήριο απέρριψε την αίτηση ως απαράδεκτη κατά το μέρος που στρεφόταν κατά των δύο τελευταίων από τα τρία υπέρ των η απαλλοτρίωση φυσικά πρόσωπα, επειδή δεν είχαν κληθεί να εμφανισθούν, και ανεγνώρισε την προσφεύγουσα ως δικαιούχο της αποζημιώσεως αυτής.

8. Στις 10 Μαρτίου 1998, η προσφεύγουσα ζήτησε να προσδιορισθεί η οριστική τιμή μονάδος αποζημιώσεως. Ζητούσε δε να προσδιορισθεί η αποζημίωση σε 300.000 δραχμές (880 ευρώ) το τετραγωνικό μέτρο. Στις από 3 Απριλίου 2001 πρόσθετες παρατηρήσεις της, παραιτήθηκε της προσφυγής της κατά το μέρος που στρεφόταν κατά των δύο φυσικών προσώπων τα οποία δεν είχαν κληθεί κατά τη διαδικασία αναγνωρίσεως του δικαιώματός της σε προσωρινή αποζημίωση, επειδή το πρώτο διέμενε στην Αυστραλία και ήταν αγνώστου διαμονής και το δεύτερο είχε αποβιώσει. Η προσφεύγουσα ζήτησε επίσης από το εφετείο να προσδιορίσει οριστική αποζημίωση για τα επικείμενα, όπως, μεταξύ άλλων, μία σιδερένια πόρτα εισόδου, κάγκελα και τέσσερα μαρμάρινα σκαλοπάτια. Ζήτησε, επίσης, όπως ο Δήμος Θεσσαλονίκης αναλάβει την καταβολή της αποζημιώσεως την οποία αρχικώς όφειλαν τα δύο φυσικά πρόσωπα τα οποία δεν κλήθηκαν κατά τη διαδικασία αναγνωρίσεως του δικαιώματός της σε προσωρινή αποζημίωση.

9. Στις 4 Ιουλίου 2001, το Εφετείο Θεσσαλονίκης προσδιόρισε την αποζημίωση απαλλοτριώσεως σε 130.000 δραχμές (381 ευρώ) το τετραγωνικό μέτρο και δεν απήντησε στα υπόλοιπα δύο αιτήματα της προσφεύγουσας (απόφαση 2160/2001).

10. Στις 27 Νοεμβρίου 2001, η προσφεύγουσα κατέθεσε αίτηση αναιρέσεως. Στη σύντομη εισαγωγή της αιτήσεώς της, εξέθετε περιληπτικά τα κυριότερα πραγματικά περιστατικά της υποθέσεώς της, τη διαδικασία η οποία ακολουθήθηκε μέχρι την εισαγωγή της αιτήσεώς της αναιρέσεως και τις αιτιάσεις της κατά της προσβαλλομένης αποφάσεως. Ειδικότερα, διετύπωνε παράπονα ότι το Εφετείο είχε προσδιορίσει την οριστική αποζημίωση μόνο για τα τμήματα του οικοπέδου της, τα οποία είχαν απαλλοτριωθεί υπέρ του Δήμου Θεσσαλονίκης και το πρώτου εκ των τριών φυσικών προσώπων, ότι η αποζημίωση είχε προσδιορισθεί σε 130.000 δραχμές το τετραγωνικό μέτρο χωρίς να ληφθούν υπ' όψη τα αποδεικτικά μέσα της, ότι ουδέν ποσό της επιδικάστηκε για τα επικείμενα, και ότι το εφετείο δεν είχε απαντήσει στο αίτημά της να υποχρεωθεί ο Δήμος Θεσσαλονίκης να την αποζημιώσει στη θέση των δύο φυσικών προσώπων. Στη συνέχεια, ανέφερε το ιστορικό της υποθέσεως. Τέλος, προέβαλλε τέσσερις λόγους αναιρέσεως. Πρώτον, ανέφερε ότι αιτιάται το εφετείο για το γεγονός ότι είχε προσδιορίσει την αποζημίωση για ένα μόνο τμήμα της ιδιοκτησίας της – χωρίς ωστόσο να διευκρινίζει στο κεφάλαιο αυτό ποιο ήταν το τμήμα αυτό – και ότι είχε παραλείψει να προσδιορίσει αποζημίωση για τα επικείμενα. Δεύτερον, ανέφερε ότι αιτιάται το εφετείο για το γεγονός ότι είχε προσδιορίσει την αποζημίωση σε ποσό σαφώς κατώτερο της πραγματικής αξίας της ιδιοκτησίας της και ότι είχε παραλείψει να λάβει υπ' όψη τη ζημία την οποία υπέστη επί 18 έτη, από της κηρύξεως της απαλλοτριώσεως μέχρι της καταβολής της προσωρινής αποζημιώσεως. Τρίτον, η προσφεύγουσα διετύπωνε παράπονα επειδή το εφετείο δεν είχε απαντήσει στο αίτημά της όπως ο Δήμος Θεσσαλονίκης αναλάβει την καταβολή της αποζημιώσεως την

οποία αρχικώς όφειλαν τα δύο φυσικά πρόσωπα. Τέταρτον, η προσφεύγουσα ανέφερε ότι αιτιάται το εφετείο για το γεγονός ότι δεν έλαβε υπ' όψη, κατά τον προσδιορισμό της αποζημιώσεως, πραγματογνωμοσύνη η οποία αφορούσε την αξία της ιδιοκτησίας της. Η προσφεύγουσα επισύναψε στην προσφυγή της την προσβαλλόμενη απόφαση και πολλά άλλα σχετικά προς την υπόθεσή της έγγραφα.

11. Στις 3 Δεκεμβρίου 2003, ο Άρειος Πάγος απέρριψε την αίτηση αναιρέσεως. Αναφερόμενο στο άρθρο 559 § 1 ΚπολΔ (βλ. παρ. 12 κατωτέρω), το ανώτατο δικαστήριο απέρριψε ως απαράδεκτους τους δύο πρώτους λόγους αναιρέσεως επειδή η προσφεύγουσα δεν είχε διευκρινίσει στην αίτησή της τις πραγματικές περιστάσεις στις οποίες στηρίχθηκε το εφετείο για να απορρίψει την έφεσή της. Εξ άλλου, ο Άρειος Πάγος απέρριψε ως απαράδεκτο τον τρίτο λόγο αναιρέσεως, επειδή στηριζόταν σε ισχυρισμό ο οποίος δεν είχε προταθεί στην από 10 Μαρτίου 1998 αίτηση με την οποία η προσφεύγουσα ζητούσε να προσδιορισθεί η οριστική αποζημίωση (άρθρο 562 § 2 ΚπολΔ – βλ. παρ. 12 κατωτέρω), και απέρριψε ως αβάσιμο τον τέταρτο λόγο αναιρέσεως (απόφαση 1545/2003).

II. ΟΙΚΕΙΟ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΠΡΑΚΤΙΚΗ

12. Οι οικείες διατάξεις του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας έχουν ως εξής :

Άρθρο 559

«Αναίρεση επιτρέπεται μόνο αν παραβιάστηκε κανόνας ουσιαστικού δικαίου (...) αδιάφορο αν πρόκειται για νόμο ή έθιμο, ελληνικό ή ξένο, εσωτερικού ή διεθνούς δικαίου (...)»

Κατά τη νομολογία του Αρείου Πάγου, πρέπει στην αίτηση αναιρέσεως να προσδιορίζεται ο κανόνας ουσιαστικού δικαίου ο οποίος παραβιάσθηκε, σε τι έγκειται το δικαστικό σφάλμα, άλλως ειπείν πού βρίσκεται η παραβίαση στην ερμηνεία ή την εφαρμογή του εν λόγω κανόνα, και πρέπει, επίσης, να

παρατίθενται τα πραγματικά περιστατικά στα οποία στηρίχθηκε το εφετείο για να απορρίψει την έφεση (Α.Π. 372/2002, 388/2002).

Άρθρο 562 § 2

«Είναι απαράδεκτος ο λόγος αναίρεσης που στηρίζεται σε ισχυρισμό ο οποίος δεν προτάθηκε νόμιμα στο δικαστήριο της ουσίας, εκτός αν πρόκειται α) για παράβαση που δεν μπορεί να προβληθεί στο δικαστήριο της ουσίας, β) για σφάλμα που προκύπτει από την ίδια την απόφαση, γ) για ισχυρισμό που αφορά τη δημόσια τάξη.»

Κατά την πάγια νομολογία του Αρείου Πάγου, για να είναι παραδεκτός λόγος αναιρέσεως ο οποίος στηρίζεται σε ισχυρισμό περί παραβιάσεως του Συντάγματος ή άλλων γενικών αρχών οι οποίες απορρέουν από άλλες διατάξεις, πρέπει να έχει προταθεί στην κύρια αγωγή ή, τουλάχιστον, να έχει προβληθεί στα πρωτοβάθμια δικαστήρια και στο εφετείο (Α.Π. 1507/1997, 290/2003, 237/2004).

ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΝΟΜΟ

Ι. ΕΠΙ ΤΗΣ ΠΡΟΒΑΛΛΟΜΕΝΗΣ ΑΙΤΙΑΣΕΩΣ ΓΙΑ ΠΑΡΑΒΙΑΣΗ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 6 § 1 ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΕΩΣ

13. Η προσφεύγουσα διατυπώνει παράπονα όσον αφορά την παραβίαση του δικαιώματός της προσβάσεως σε δικαστήριο. Επικαλείται το άρθρο 6 § 1 της Συμβάσεως, το οποίο ορίζει εν προκειμένω τα εξής :

«Κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα η υπόθεσή του να δικαστεί δίκαια (...) από (...) δικαστήριο, το οποίο (...) θα αποφασίσει (...) επί των αμφισβητήσεων επί των δικαιωμάτων και υποχρεώσεων του αστικής φύσεως (...)»

Α. Επί του παραδεκτού

14. Το Δικαστήριο διαπιστώνει ότι η αίτηση αυτή δεν είναι

προδήλως αβάσιμη υπό την έννοια του άρθρου 35 § 3 της Συμβάσεως. Το Δικαστήριο επισημαίνει εξ άλλου ότι η εν λόγω αιτίαση δεν προσκρούει σε κανέναν άλλον λόγο απαραδέκτου. Αρμόζει, συνεπώς, να γίνει δεκτή.

B. Επί της ουσίας

1. Ισχυρισμοί των διαδίκων

15. Η προσφεύγουσα ισχυρίζεται ότι οι λόγοι για τους οποίους ο Άρειος Πάγος απέρριψε την αίτησή της, περιόρισαν την άσκηση της αναιρέσεώς της σε τέτοιο σημείο που επλήγη στη ίδια την υπόστασή της. Η προσφεύγουσα υποστηρίζει ότι στην αίτησή της αναιρέσεως αναφέρονταν με κάθε λεπτομέρεια και σαφήνεια οι λόγοι της αναιρέσεως και τα νομικά σφάλματα για τα οποία αιτιάζεται την προσβαλλόμενη απόφαση. Κατά συνέπεια, ακόμα και αν δεν ανέφερε λεπτομερώς τα πραγματικά περιστατικά όπως αυτά είχαν στοιχειοθετηθεί από το εφετείο, ο Άρειος Πάγος διέθετε όλα τα απαραίτητα στοιχεία για να ελέγξει το βάσιμο των ισχυρισμών της. Κατά την προσφεύγουσα, η φορμαλιστική και περιοριστική ερμηνεία των διατάξεων του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας από το ανώτατο δικαστήριο, δεν είχε κάποιο νομικό σκοπό.

16. Η Κυβέρνηση απαντά ότι ο Άρειος Πάγος δεν αποτελεί τριτοβάθμιο δικαστήριο και δεν κρίνει την υπόθεση στο σύνολό της, αλλά μόνο τα νομικά σφάλματα της προσβαλλομένης αποφάσεως. Έτσι, είναι, επομένως, αναγκαίο να αναφέρει η ενδιαφερόμενη στην αίτησή της αναιρέσεως τις πραγματικές περιστάσεις στις οποίες στηρίχθηκε το εφετείο για να απορρίψει την έφεσή της. Η Κυβέρνηση εκτιμά ότι η προϋπόθεση αυτή είναι εύλογη και ανάλογη του επιδιωκόμενου σκοπού.

2. Εκτίμηση του Δικαστηρίου

17. Το Δικαστήριο υπενθυμίζει την πάγια νομολογία του, σύμφωνα

με την οποία σκοπός του δεν είναι να αντικαθιστά τα εθνικά δικαστήρια. Κατ' αρχήν αρμόδιες να ερμηνεύουν την εσωτερική νομοθεσία, είναι οι εθνικές αρχές, και ειδικότερα τα δικαστήρια (βλ., μεταξύ πολλών άλλων, *Carcía Manibardo κατά την Ισπανίας*, n° 38695/97, § 36, CEDH 2000-II). Εξ άλλου, το «δικαίωμα σε δικαστήριο», ειδική πτυχή του οποίου αποτελεί το δικαίωμα προσβάσεως, δεν είναι απόλυτο και υπόκειται σε έμμεσα αποδεκτούς περιορισμούς, ειδικότερα όσον αφορά τις προϋποθέσεις ως προς το παραδεκτό προσφυγής, διότι απαιτεί, ως εκ της φύσεώς του, ρύθμιση από το Κράτος, το οποίο απολαμβάνει, ως προς αυτό, ενός περιθωρίου εκτιμήσεως. Εν τούτοις, οι περιορισμοί αυτοί, δεν πρέπει να παρεμποδίζουν την ανοικτή πρόσβαση σε ενδιαφερόμενο κατά τρόπο ή στο σημείο που το δικαίωμά του σε δικαστήριο να προσβάλλεται στην ίδια την υπόστασή του. Τέλος, δεν συνάδουν προς το άρθρο 6 § 1 παρά μόνον εάν τείνουν προς νόμιμο σκοπό και αν υφίσταται εύλογη σχέση αναλογικότητας ανάμεσα στα χρησιμοποιούμενα μέσα και τον επιδιωκόμενο σκοπό (βλ., μεταξύ πολλών άλλων, *Edificaciones March Gallego S.A. κατά της Ισπανίας*, απόφαση από 19 Φεβρουαρίου 1998, *Recueil des arrêts et décisions* 1998-I, σελ. 290, § 34).

18. Το Δικαστήριο υπενθυμίζει, περαιτέρω, ότι το άρθρο 6 της Συμβάσεως δεν αναγκάζει τα συμβαλλόμενα Κράτη να εγκαθιδρύουν εφετεία ή αναιρετικά δικαστήρια (βλ., ειδικότερα, *Delcourt κατά του Βελγίου*, απόφαση από 17 Ιανουαρίου 1970, série A n° 11, σελ. 13-15, §§ 25-26). Ωστόσο, εάν υφίστανται παρόμοια δικαστήρια, πρέπει να τηρούνται οι εγγυήσεις του άρθρου 6, και ειδικότερα εκείνη βάσει της οποίας εξασφαλίζεται στους διαδίκους πραγματικό δικαίωμα προσβάσεως στα δικαστήρια για τις αποφάσεις τις σχετικές προς τα «δικαιώματα και υποχρεώσεις τους αστικής φύσεως» (βλ., μεταξύ άλλων, *Brualla Gómez de la Torre κατά της Ισπανίας*, απόφαση από 19 Δεκεμβρίου 1997, *Recueil* 1997-VIII, σελ. 2956, § 37). Περαιτέρω, η εναρμόνιση των προβλεπομένων από το εσωτερικό δίκαιο περιορισμών με το δικαίωμα προσβάσεως σε δικαστήριο, όπως

αναγνωρίζεται από το άρθρο 6 § 1 της Συμβάσεως, εξαρτάται από τις ιδιαιτερότητες της συγκεκριμένης διαδικασίας, και πρέπει να λαμβάνεται υπ' όψη στο σύνολό της η δίκη η οποία διεξήχθη στο πλαίσιο της εσωτερικής εννόμου τάξεως και ο ρόλος τον οποίο διαδραμάτισε το ανώτατο δικαστήριο, αφού είναι δυνατόν οι προϋποθέσεις του παραδεκτού της αιτήσεως αναιρέσεως να είναι αυστηρότερες από εκείνες που αφορούν την έφεση (*Khalfaoui κατά της Γαλλίας*, nº 34791/97, CEDH 1999-IX).

19. Το Δικαστήριο υπενθυμίζει, τέλος, ότι οι κανόνες οι σχετικοί προς τις διατυπώσεις ασκήσεως προσφυγής σκοπό έχουν τη διασφάλιση της καλής απονομής της δικαιοσύνης και τον σεβασμό, ειδικότερα, της αρχής της νομικής ασφάλειας. Εν τούτοις, πρέπει οι ενδιαφερόμενοι να δύνανται να αναμένουν την εφαρμογή των κανόνων αυτών (*Miragall Escolano κ.λ.π. κατά της Ισπανίας*, nºs 38366/97, 38688/97, 40777/98, 40843/98, 41015/98, 41400/98, 41446/98, 41484/98, 41487/98 και 41509/98, § 33, CEDH 2000-I).

20. Στην προκειμένη περίπτωση, ο Άρειος Πάγος απέρριψε ως απαράδεκτους τους δύο πρώτους λόγους αναιρέσεως της προσφεύγουσας, επειδή η τελευταία είχε παραλείψει να διευκρινίσει στους εν λόγω λόγους τις πραγματικές περιστάσεις στις οποίες στηρίχθηκε το εφετείο. Πρέπει, επομένως, το Δικαστήριο να διαγνώσει εάν ο κανόνας τον οποίο εφήρμοσε το ανώτατο δικαστήριο στην περίπτωση αυτή, είναι σαφής, προσβάσιμος και προβλέψιμος, υπό την έννοια της νομολογίας του Δικαστηρίου, εάν ο περιορισμός τον οποίο επιβάλλει στο δικαίωμα προσβάσεως σε δικαστήριο, επιδιώκει νόμιμο σκοπό, και εάν ο περιορισμός αυτός είναι ανάλογος του επιδιωκόμενου σκοπού.

21. Το Δικαστήριο διαπιστώνει, κατ' αρχάς, ότι ο εν λόγω κανόνας είναι μία νομολογιακή κατασκευή η οποία δεν απορρέει από συγκεκριμένη δικονομική διάταξη, αλλά είναι εμπνευσμένη από την ιδιαιτερότητα του ρόλου του Αρείου Πάγου, του οποίου ο έλεγχος περιορίζεται στην τήρηση του δικαίου.

22. Το Δικαστήριο δύναται, ασφαλώς, να δεχθεί ότι ο εν λόγω νομολογιακός κανόνας συμμορφώνεται, εν γένει, προς τις απαιτήσεις της νομικής ασφάλειας και της καλής απονομής της δικαιοσύνης. Όταν ο αναιρεσείων αιτιάται το εφετείο για εσφαλμένη εκτίμηση των πραγματικών περιστατικών της υποθέσεως εν σχέσει προς τον εφαρμοζόμενο κανόνα δικαίου, φαίνεται εύλογο να απαιτείται η αναφορά, στην αίτηση αναιρέσεως, των πραγματικών περιστατικών, όπως τεκμηριώθηκαν από το εφετείο. Στην αντίθετη περίπτωση, το ανώτατο δικαστήριο θα ήταν υποχρεωμένο να θεμελιώσει εκ νέου τα πραγματικά περιστατικά της υποθέσεως και να τα ερμηνεύσει το ίδιο σε σχέση με τον εφαρμοζόμενο από το εφετείο κανόνα δικαίου, κάτι το οποίο δεν συνάδει προς τον ρόλο του αναιρετικού δικαστηρίου.

23. Εν τούτοις, στην προκειμένη περίπτωση, δύσκολα θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε ότι η αίτηση αναιρέσεως της προσφεύγουσας επέβαλλε στον Άρειο Πάγο την εκ νέου στοιχειοθέτηση των πραγματικών περιστατικών της υποθέσεως. Αν και η προσφεύγουσα παρέλειψε να αναφέρει στους δύο πρώτους λόγους αναιρέσεως τα συγκεκριμένα περιστατικά, όπως είχαν τεκμηριωθεί από το εφετείο, εν τούτοις είχε παραθέσει περιληπτικώς στην εισαγωγή της αιτήσεώς της τα κυριότερα πραγματικά περιστατικά της υποθέσεως, την μέχρι τότε ακολουθηθείσα διαδικασία και τις αιτιάσεις της κατά της προσβαλλομένης αποφάσεως, περίληψη της οποίας επόταν το ιστορικό της υποθέσεως. Εξ άλλου, η προσφεύγουσα είχε επισυνάψει στην αίτησή της την προσβαλλόμενη απόφαση. Υπό τις συνθήκες αυτές, το Δικαστήριο εκτιμά ότι τα περιστατικά της υποθέσεως, όπως τεκμηριώθηκαν από το εφετείο, είχαν γνωστοποιηθεί στους ανώτατους δικαστικούς. Η απόρριψη ως απαράδεκτων των εν λόγω δύο πρώτων λόγων επειδή η προσφεύγουσα «δεν είχε διευκρινίσει με σαφήνεια τις πραγματικές περιστάσεις στις οποίες στηρίχθηκε το εφετείο», κινείται στο πλαίσιο μιας προσεγγίσεως εξαιρετικά φορμαλιστικής, η οποία

εμπόδισε την προσφεύγουσα να δει τον Άρειο Πάγο να εξετάζει το βάσιμο των ισχυρισμών της (βλ., προς την κατεύθυνση αυτή, *Běleš κ.λ.π. κατά της Δημοκρατίας της Τσεχίας*, n° 47273/99, § 69, CEDH 2002-IX, *Zvolský και Zvolská κατά της Δημοκρατίας της Τσεχίας*, n° 46129/99, § 55, CEDH 2002-IX).

24. Υπό το φως των ως άνω σκέψεων, το Δικαστήριο εκτιμά ότι, στην προκειμένη περίπτωση, ο επιβληθείς στο δικαίωμα προσβάσεως της προσφεύγουσας σε δικαστήριο περιορισμός δεν υπήρξε ανάλογος του σκοπού όσον αφορά την εγγύηση της νομικής ασφάλειας και της καλής απονομής της δικαιοσύνης.

25. Επομένως, υπήρξε παραβίαση του άρθρου 6 § 1 της Συμβάσεως, όσον αφορά το δικαίωμα της προσφεύγουσας να έχει πρόσβαση σε δικαστήριο.

II. ΕΠΙ ΤΗΣ ΠΡΟΒΑΛΛΟΜΕΝΗΣ ΑΙΤΙΑΣΕΩΣ ΓΙΑ ΠΑΡΑΒΙΑΣΗ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 1 ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΚΟΛΛΟΥ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 1

16. Η προσφεύγουσα παραπονείται ότι παραβιάσθηκε το δικαίωμά της στον σεβασμό της περιουσίας της, όπως εγγυάται το άρθρο 1 του Πρωτοκόλλου υπ' αριθ. 1, το οποίο έχει ως εξής :

«Παν φυσικό ή νομικό πρόσωπο δικαιούται σεβασμού της περιουσίας του. Ουδείς δύναται να στερηθεί της ιδιοκτησίας αυτού ειμή δια λόγους δημοσίας ωφελείας και υπό τους προβλεπόμενους υπό του νόμου και των γενικών αρχών του διεθνούς δικαίου όρους.

Οι προαναφερόμενες διατάξεις δεν θίγουν το δικαίωμα παντός Κράτους όπως θέσει σε ισχύ νόμους τους οποίους ήθελε κρίνει αναγκαίους προς ρύθμιση της χρήσεως αγαθών συμφώνως προς το δημόσιο συμφέρον ή προς εξασφάλιση της καταβολής φόρων ή άλλων εισφορών ή προστίμων.»

Επί του παραδεκτού

27. Η Κυβέρνηση ισχυρίζεται, κατ' αρχήν, ότι η προσφεύγουσα δεν εξήντησε τα εσωτερικά ένδικα μέσα, διότι παρέλειψε να ζητήσει από το εφετείο να προσδιορίσει οριστική αποζημίωση για τα επικείμενα. Έτσι, η προσωρινή αποζημίωση την οποία προσδιόρισε το πρωτοδικείο, κατέστη οριστική. Εν πάση περιπτώσει, η Κυβέρνηση θεωρεί ότι η προσφεύγουσα αποζημιώθηκε δεόντως για το σύνολο των απαλλοτριωθέντων αγαθών της.

28. Η προσφεύγουσα απαντά ότι είχε ζητήσει οριστική αποζημίωση για τα επικείμενα στις από 3 Απριλίου 2001 πρόσθετες παρατηρήσεις της. Αμφισβητεί τα ποσά τα οποία όρισαν τα εθνικά δικαστήρια και ισχυρίζεται ότι υπέστη σημαντική οικονομική ζημία. Προσθέτει δε ότι εάν ο Άρειος Πάγος δεν είχε αρνηθεί να εξετάσει την ουσία των ισχυρισμών της, θα τη δικαίωνε.

29. Το Δικαστήριο δεν θεωρεί ότι πρέπει να αποφανθεί επί της ενστάσεως περί μη εξαντλήσεως των εσωτερικών ενδίκων μέσων, την οποία διέτύπωσε η Κυβέρνηση όσον αφορά τα επικείμενα, αφού όλες οι αιτιάσεις, όσον αφορά το άρθρο 1 του Πρωτοκόλλου υπ' αριθ. 1, είναι ούτως ή άλλως απαράδεκτες για τους ακόλουθους λόγους.

30. Το Δικαστήριο υπενθυμίζει, κατ' αρχάς, ότι ένα μέτρο αναμείξεως στο δικαίωμα στον σεβασμό της περιουσίας, πρέπει να εξασφαλίζει «δικαία ισορροπία» ανάμεσα στις επιταγές του γενικού συμφέροντος της κοινωνίας και στις επιταγές της προασπίσεως των θεμελιωδών ατομικών δικαιωμάτων (βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση *Sporrong και Lönnroth κατά της Σουηδίας*, από 23 Σεπτεμβρίου 1982, série A n° 52, σελ. 26, § 69). Για να διαγνωσθεί εάν με το επίμαχο μέτρο τηρείται η επιθυμητή δικαία ισορροπία και, ειδικότερα, εάν δεν επιβάλλει στον προσφεύγοντα δυσανάλογο βάρος, πρέπει να ληφθούν υπ' όψη οι προβλεπόμενες από την εθνική νομοθεσία διατυπώσεις αποζημιώσεως. Σχετικώς, χωρίς την καταβολή ποσού ευλόγως αναλόγου της αξίας του αγαθού, αποστέρηση της ιδιοκτησίας συνιστά συνήθως υπερβολική παραβίαση η οποία δεν δικαιολογείται στο πλαίσιο του άρθρου 1 του

Πρωτοκόλλου υπ' αριθ. 1. Το άρθρο αυτό δεν εγγυάται, ωστόσο, για όλες τις περιπτώσεις, το δικαίωμα σε πλήρη αποζημίωση, διότι νόμιμοι σκοποί «δημοσίας ωφελείας» δύνανται να τάσσονται υπέρ της καταβολής ποσού κατωτέρου της πλήρους αγοραστικής αξίας (βλ. απόφαση *Ιερές Μονές κατά της Ελλάδος*, από 9 Δεκεμβρίου 1994, série A n° 301-A, σελ. 34-35, §§ 70-71).

31. Στην προκειμένη περίπτωση, όσον αφορά τις αιτιάσεις τις σχετικές προς το ποσό της προσδιορισθείσας αποζημιώσεως, το Δικαστήριο δεν θεωρεί ότι πρέπει να αποφανθεί επί του ζητήματος της βάσεως επί της οποίας οι εθνικές αρχές έπρεπε να προσδιορίσουν την τιμή αποζημιώσεως. Πράγματι, το Δικαστήριο δεν δύναται να αντικαταστήσει τα ελληνικά δικαστήρια προκειμένου να προσδιορίσει τη βάση η οποία έπρεπε να ληφθεί υπ' όψη για την εκτίμηση της αξίας του απαλλοτριωθέντος οικοπέδου και τον προσδιορισμό των προκυψάντων οφειλομένων ποσών (*Μαλαμά κατά της Ελλάδος*, n° 43622/98, § 51, CEDH 2001-II). Σε κάθε περίπτωση, ουδεμία ένδειξη στη δικογραφία μας επιτρέπει να σκεφθούμε ότι τα επιληφθέντα δικαστήρια αυθαίρετως προσδιόρισαν την αποζημίωση για την απαλλοτρίωση. Εξ άλλου, όσον αφορά το γεγονός ότι η προσφεύγουσα διατυπώνει παράπονα όσον αφορά την παράλειψη του εφετείου να προσδιορίσει οριστική αποζημίωση για τα επικείμενα, το Δικαστήριο επισημαίνει ότι επρόκειτο για αγαθά μάλλον δευτερευούσης αξίας, για τα οποία αποζημίωση είχε ούτως ή άλλως προσδιορισθεί από το πρωτοδικείο. Όσον αφορά το περιθώριο εκτιμήσεως το οποίο παρέχεται από το άρθρο 1 του Πρωτοκόλλου υπ' αριθ. 1 στις εθνικές αρχές, το Δικαστήριο θεωρεί το τίμημα, το οποίο εισέπραξε η προσφεύγουσα, εύλογο εν σχέσει προς την αξία της απαλλοτριωθείσας ιδιοκτησίας (*Παπαχελάς κατά της Ελλάδος* [GC], n° 31423/96, §§ 48-49, CEDH 1999-II).

32. Τέλος, στο μέτρο που η προσφεύγουσα παραπονείται ότι δεν μπόρεσε να εισπράξει την αποζημίωση που της όφειλε αρχικώς το πρόσωπο

το οποίο ευρίσκεται στην Αυστραλία και το πρόσωπο το οποίο απεβίωσε, το Δικαστήριο παρατηρεί ότι ο Άρειος Πάγος απέρριψε ως απαράδεκτο τον εν λόγω τρίτο λόγο αναιρέσεως, επειδή στηριζόταν σε ισχυρισμό ο οποίος δεν είχε προβληθεί συμφώνως προς τις διατάξεις του άρθρου 562 § 2 ΚπολΔ (βλ. παρ. 11 ανωτέρω). Επίσης, το Δικαστήριο παρατηρεί ότι η προσφεύγουσα δεν προέβαλε κάποιον ισχυρισμό οποίος θα μπορούσε να το οδηγήσει να συνάγει ότι αυτό το συμπέρασμα του ανωτάτου δικαστηρίου υπήρξε αυθαίρετο. Υπό τις συνθήκες αυτές, η προσφεύγουσα δεν παρέσχε στον Άρειο Πάγο την ευκαιρία να θεραπεύσει την κατάσταση για την οποία ήδη διατυπώνει παράπονα ενώπιον του Δικαστηρίου.

33. Ως εκ τούτου, πρέπει η προσφυγή να απορριφθεί κατά το μέρος αυτό, κατ' εφαρμογή του άρθρου 35 §§ 3 και 4 της Συμβάσεως.

II. ΕΠΙ ΤΗΣ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 41 ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΕΩΣ

34. Το άρθρο 41 της Συμβάσεως ορίζει ότι:

«Εάν το Δικαστήριο κρίνει ότι υπήρξε παραβίαση της Συμβάσεως ή των Πρωτοκόλλων αυτής, και εάν το εσωτερικό δίκαιο του Υψηλού Συμβαλλομένου Μέρους δεν επιτρέπει ειμή την ατελή επανόρθωση των συνεπειών της παραβιάσεως αυτής, το Δικαστήριο χορηγεί, εν ανάγκη, στο αδικηθέν μέρος δικαία ικανοποίηση.»

A. Ζημία

35. Η προσφεύγουσα ζητά 38.748 ευρώ για υλική ζημία όσον αφορά τα επικείμενα και 96.490 ευρώ προς συμπλήρωση της εισπραχθείσας αποζημιώσεως για την απαλλοτρίωση του οικοπέδου της, που χαρακτηρίζει ανεπαρκή. Περαιτέρω, ζητά 1.000.000 ευρώ για την ηθική βλάβη την οποία, όπως ισχυρίζεται, υπέστη.

36. Η Κυβέρνηση εκτιμά ότι πρέπει το Δικαστήριο να απορρίψει το αίτημα που αφορά την υλική ζημία. Θεωρεί, περαιτέρω, ότι το περί ηθικής βλάβης αίτημα είναι υπερβολικό.

37. Το Δικαστήριο επισημαίνει ότι, στην παρούσα υπόθεση και προκειμένου περί της επιδικάσεως δικαίας ικανοποιήσεως, πρέπει να στηριχθεί στο γεγονός ότι η προσφεύγουσα δεν έτυχε δικαιώματος προσβάσεως σε δικαστήριο, κατά παράβαση του άρθρου 6 § 1 της Συμβάσεως.

38. Όσον αφορά την επικαλούμενη υλική ζημία, το Δικαστήριο εκτιμά ότι δεν δύναται να προβεί σε υποθέσεις όσον αφορά την απόφαση του Αρείου Πάγου εάν είχε εξετάσει το βάσιμο των αιτιάσεων της προσφεύγουσας. Επομένως, δεν συντρέχει λόγος επιδικάσεως στην προσφεύγουσα αποζημιώσεως για την αιτία αυτή.

39. Όσον αφορά την ηθική βλάβη, το Δικαστήριο εκτιμά ότι προφανώς η προσφεύγουσα αισθάνθηκε απογοήτευση λόγω της παραβιάσεως του δικαιώματός της προσβάσεως σε δικαστήριο. Αποφαινόμενο κατά δικαία κρίση, συμφώνως προς το άρθρο 41 της Συμβάσεως, το Δικαστήριο επιδικάζει στην προσφεύγουσα 5.000 ευρώ για ηθική βλάβη, συν οιοδήποτε άλλο ποσό ήθελε οφείλεται ως φόρος.

B. Έξοδα και δικαστική δαπάνη

40. Η προσφεύγουσα ζητά επίσης 7.170 ευρώ για τα έξοδα και τη δικαστική δαπάνη που πραγματοποίησε ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων. Προς τούτο, προσκομίζει τρία χειρόγραφα σημειώματα του δικηγόρου της. Στα δύο πρώτα, ο εν λόγω δικηγόρος δηλώνει ότι η προσφεύγουσα του κατέβαλε το σύνολο της αμοιβής του, χωρίς να διευκρινίζει τα ποσά, και στο τρίτο, βεβαιώνει ότι εισέπραξε από την προσφεύγουσα το ποσό των 107 ευρώ. Η προσφεύγουσα ζητά, περαιτέρω, 15.000 ευρώ για τα έξοδα και τη δικαστική δαπάνη που πραγματοποίησε ενώπιον του Δικαστηρίου. Δεν προσκομίζει κάποιο παραστατικό.

41. Η Κυβέρνηση ισχυρίζεται ότι δεν υφίσταται αιτιώδης σύνδεσμος ανάμεσα στα έξοδα και τη δικαστική δαπάνη που πραγματοποιήθηκαν

ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων και στην επικαλούμενη παραβίαση, και εκτιμά ότι αρμόζει να απορριφθεί το αίτημα αυτό. Όσον αφορά τα έξοδα και τη δικαστική δαπάνη που πραγματοποιήθηκαν ενώπιον του Δικαστηρίου, η Κυβέρνηση επισημαίνει ότι είναι εντελώς αδικαιολόγητα.

42. Κατά την πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, η επιδίκαση εξόδων και δικαστικής δαπάνης, συμφώνως προς το άρθρο 41, προϋποθέτει ότι αποδεικνύονται πραγματικά, αναγκαία και, επίσης, εύλογα (*Ιατρίδης κατά της Ελλάδος* (δικαία ικανοποίηση) [GC], n° 31107/96, § 54, CEDH 2000-XI).

43. Όσον αφορά τα έξοδα και τη δικαστική δαπάνη που πραγματοποιήθηκαν στην Ελλάδα, το Δικαστήριο επισημαίνει ότι τα αιτούμενα έξοδα δεν πραγματοποιήθηκαν σε μία προσπάθεια θεραπείας της παραβίασεως στο πλαίσιο της εθνικής εννόμου τάξεως, αλλά πρόκειται για έξοδα τα οποία συνήθως πραγματοποιούνται στο πλαίσιο της επίμαχης διαδικασίας. Πρέπει, επομένως, να απορριφθούν οι αξιώσεις της προσφεύγουσας κατά το μέρος αυτό. Όσον αφορά τα έξοδα που πραγματοποιήθηκαν για τη διαδικασία ενώπιόν του, το Δικαστήριο παρατηρεί ότι οι αξιώσεις της προσφεύγουσας δεν συνοδεύονται από τα απαραίτητα παραστατικά που θα επέτρεπαν τον ακριβή υπολογισμό τους. Πρέπει, επομένως, να απορριφθεί αυτό το αίτημα της προσφεύγουσας.

Γ. Τόκοι υπερημερίας

44. Το Δικαστήριο κρίνει ότι αρμόζει να υπολογισθούν οι τόκοι υπερημερίας επί του επιτοκίου της διευκολύνσεως οριακού δανεισμού της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τραπέζης, προσαυξανόμενου κατά τρεις ποσοστιαίες μονάδες.

ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΛΟΓΟΥΣ ΑΥΤΟΥΣ, ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ, ΟΜΟΦΩΝΩΣ,

1. *Κάνει δεκτή* την προσφυγή όσον αφορά την αιτίαση τη σχετική προς το δικαίωμα προσβάσεως σε δικαστήριο, και την απορρίπτει κατά τα λοιπά.
2. *Κρίνει* ότι υπήρξε παραβίαση του άρθρου 6 § 1 της Συμβάσεως.
3. *Κρίνει* ότι
 - α) το διάδικο Κράτος υποχρεούται να καταβάλει, εντός τριών μηνών από της ημερομηνίας κατά την οποία η απόφαση θα καταστεί οριστική συμφώνως προς το άρθρο 44 § 2 της Συμβάσεως, 5.000 ευρώ για ηθική βλάβη, συν οιοδήποτε ποσό ήθελε οφείλεται ως φόρος,
 - β) από της εκπνοής της προθεσμίας αυτής και μέχρι της καταβολής του, το ποσό αυτό θα προσαυξάνεται με απλό τόκο ίσο προς το ισχύον κατ' αυτό το χρονικό διάστημα επιτόκιο της διευκολύνσεως οριακού δανεισμού της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τραπέζης, προσαυξανόμενο κατά τρεις ποσοστιαίες μονάδες.
4. *Απορρίπτει* το αίτημα περί δικαίας ικανοποιήσεως κατά τα λοιπά.

Συντάχθηκε στη Γαλλική γλώσσα, εν συνεχεία κοινοποιήθηκε εγγράφως στις 24 Μαΐου 2006 κατ' εφαρμογή του άρθρου 77 §§ 2 και 3 του Κανονισμού.

[υπογραφή]
/ Søren NIELSEN /
Γραμματέας

[υπογραφή]
/ Λουκής ΛΟΥΚΑΪΔΗΣ /
Πρόεδρος